

D E
H O R S E L
D E R
R E N D I E R E N ,
B E S C H R E E V E N
D O O R
C A R O L U S L I N N Æ U S .

(*Act. Soc. Reg. Scient. Ups. 1741. p. 102.*)

Niets is in de geheele wereld verwonderlyker dan de Voortteeling der Insekten. De zeer Groote Grondlegger van 't Heel-Al heeft alles tot dit einde zoo wys en keurlyk geschikt, dat het allerschranderste vernuft, om het ten vol- len te doorzoeken, ongenoegzaam is. Wie moet zig niet verwonderen over de zorg en het toe- voorzigt, waar mede deeze nietige Diertjes, als zy hunne Eijeren zullen leggen, zoodanige plaatsen uitzoeken, die de bekwaamste zyn om ze te ontfangen en te koesteren, en uit haar zelve aan de vers uitgebroede jongen, in hunnen tedersten staat, voedsel en al wat verder noodig is te verschaffen? inzonderheid daar de Moeder, ik weet niet door welke afgunst van het nood-

lot, hen, kort naadat ze zyn ter wereld gebracht, door eenen ontydigen dood ontruikt word.

Wy zien dat alle Vlinders haare Eijeren op zoodanige planten leggen, welke de uitkoomende Wormpjes tot hun voedsel en wasdom eeten kunnen. Uit dezelfde vernuftige oorzaak is het, dat eenige soorten van Vliegen haare Eijeren in het verrotte vlees der Lyken; anderen in het slyk en in de moerassen; anderen in de rioolen en mest-belten leggen: sommigen met haaren angel de ruggen der ruspen doorboord hebbende, steeken eenige honderd Eijertjes binnen in het vel derzelven, en de jongen, daar ter plaatse uitgebroeid, eeten de rusp op, voor dat zy vliegen worden. Hier is het van daan gekoomen, dat men veele eeuwen lang geloofd heeft, dat 'er eene zeer groote menigte van ruspen in vliegen hervormd wierd. Daar zyn 'er die haare Eijeren aan de Roozen hechten, waar van daan dan uit deeze boomen een geheele tros van rui-ge en roode beziën groeit, die in de winkels *Bedeguar* genoemd worden. Sommige leggen ze op de Wilgeboomen, en daar van daan is het, dat eenige bladeren aan dezelve even als een Roos samengevoegd, als bloemen gekoleurd zyn, en in de gedaante van dubbele Leliën zig ver-oonen. Dit heeft de Kruidkundigen voor meer dan honderd jaaren in de gedachten gebracht, dat 'er eene byzondere soort van bloendraagende Wilgeboomen was, die zy daarom den Roo-
ze-

ze-Wilg noemden. Andere Infekten weeten haare Eijeren aan den onderften kant der Eikebladen te weeven, waar van daan dit blad, na boven uitzwellende, eindelyk een ronde Galnoot draagt. Het zelfde worden wy gewaar aan de vruchtsteelen van den Populier en het kruipende Klimop. In den zomer zien wy klaarblyklyk op den Denneboom, kleine en ronde, naar aardbeziën gelykende, boontjes, die eindelyk tot meel verdroogen. De Laplanders, door de boffen trekkende, eeten dezelve niet anders dan of zy beziën waren.

Doch van dit alles verdient niets eene meerdere verwondering, dan dat zeker Vliegje de fterkste ftieren en gezwindfte herten dwingen kan om zyne jongen uit te broeden en op te kweeken, en wel zoo, dat de Dieren zelf, op deeze wyze met vliegen bezwangerd, zeer dikwils daar aan fterven. Deeze Vliegjes of Horsels plaagen in den zomer de koeijen zoo geweldig, dat zy den gantsen dag als dol genoodzaakt worden op en neer te loopen, de ftarten om hoog fteekende, niet anders dan de frifte herten, niettegenftaande zy, geduurende den winter vermagerd, loom, als geraamtens, voorttreden, wanneer zy 's voorjaars in de weiden gebracht worden. Zy ondergaan derhalve een harder noodlot dan wel het Kwikftaartje of de Grasmusch, welken de Koekoek haare Eijeren uit laat broeden, terwyl zy egter deeze dieren daar door weinig of geene pyn veroorzaakt.

Toen ik, in Juny des jaars 1732, van deeze Koningklyke Maatschappye der Weetenschappen te Upsal na de Noordelyke Gewesten uitgezonden, in de Lulise Lappmark aankwam, waren reeds, naar gewoonte, alle de Laplanders na de Alpen verhuisd, doordien zy op dien tyd van het jaar hunne Rendieren voor den overlast der Vliegen niet beveiligen konden. Evenwel ontmoette ik, deeze Lappmark intrekende, nog eenen en anderen Laplander, die met hunne Herten daar als nog zig onthielden: dan, de Hoorren van deeze dieren nu ter tyd ruig, week, bloedig en gezwollen, waren door de Bremmen zoodaanig gestoken, dat'er het bloed by druppelen uitliep. Daarenboven plaagden hen, door ze onophoudelyk te steeken, de muggen op eene zoo verschrikkelyke wyze, dat zy dagelyks 't huiskeerende zig op den grond naast het hutje van den Laplander nederwierpen, zeer in hun schik zynde met den rook van de door hem in brand gestookene boom-kampernoeljes, welke deeze lastige vyanden ten eenemaal verdreef.

Daar van daan na de Alpen voort zullende trekken, bespeurde ik den eersten dag in het Rendier, dat myn reis-valies droeg, hoe het in 't voortloopen ontelbaare maalen zyn tred op een bons staakte, en onbeweeglyk als een pilaar of bevangen staan bleef met den kop steil overcind, de oogen en de ooren om hoog; kunnende noch door trekken, noch door bedreigingen, noch door slagen, uit zyne plaats bewoogen worden:

den: korten tyd daar naa nam het van zelfs zynen gang weder op.

's Anderendaags' smorgens, naa myne aankomst op de Alpen, naadat ik buiten de Laplandse hut tussen twee herte-huiden myne legerstee gehouden had, als kunnende toen nog niet den stank verdraagen die binnen deeze hutten is, wierden met den dageraad door de honden en dryvers de Hertebeesten, omtrent duizend in getale, voortgedreeven, en daar naa, de uijers der Rendieren door ouden en jongen, mannen en vrouwen, uitgemolken. Van naby kon ik hier toen zien, dat de Rendieren door den eenen of anderen onzichtbaaren vyand geplaagd wierden. Allen te gelyk, de koppen opsteekende en de oogen en ooren rechtuit strekkende, met de pooten in de aarde en de lugt slaande, scheenen zy als buiten zig zelve verrukt: waar naa zy eenigen tyd bedaard en gerust stil bleeven staan: terstond weer de vorige beweegingen maakende, zag men ze in de zelfde woede vallen, en dat wel allen zoo gezwind en gelyktydig, dat geen bende van soldaaten vaardiger en sneller haare exercitien kan doen. Op deeze wyze stelden zy zig meer dan honderd maalen aan. Ik, dit twee agtereenvolgende reizen gezien hebbende, vraagde de Laplanderen hoe de Herten zig zoo wild aanstelden? Het antwoord was, dat zy van de vliegen ontruft wierden. Eindelyk, naa lang en naauwkeurig zoeken van de reden van dit verschynsel, vernam ik eenige vliegen in de lugt

gints en her-om zweevende, welken ik terstond met de hand zocht te vangen. De Laplanders, dit ziende, kwamen my ten eersten te hulp; zoo dat ik binnen kort 4 of 5 van deeze vliegen magtig wierd. Waar naa ik, voor over op den grond bukkende, dezelve begon in stukken te snyden en te beschryven, waar mede bezig zynde de de Laplanders my van alle kanten kwamen omringen, zynde ten hoogsten verwonderd over myn papier, pen, inkt en manier van schryven. Ik bevond toen dat dit Insekt was.

Een HORSEL, ten aanzien van de figuur en grootte zeer wel gelykende aan den hommelmot, en over het gantse ligchaam ruig stekelig.

Het HOOFD was zwart en haairig. De OOGEN groot en glinsterende: de ruimte tusschen beide de oogen was insgelyks zwart, maar onder dezelve geel.

De BORST was groot en ruig, doch geel vooraan by het hoofd en onderaan by den buik, zulks dat een zwarte band de borst in 't midden als omringde.

Het ONDERLYF had de gedaante van een ey, een klein weinigje gedrukt, en was dichtst by de borst uit den geele; voor al het overige rosachtig en ruig.

De VLERKEN waren twee in getal, wit, doorschynende, even lang als het onderlyf en boven op het zelve liggende, de binnenste kanten derzelven lagen gedeeltlyk op elkanderen.

De DYEN waren zes, zwart en ruig. De

SCHEN-

SCHENKELS en Pooten bleekverwig, uit vyf deelen bestaande. Op elken poot wierden twee scherpe en groote klauwen gezien, en onder ieder van dezelve een plat schilfertje, tusschen beiden daarenboven hing haar.

De Hoornen waren twee, en die zeer kort.

De Mond was klein, zonder tanden of snuit van eene zichtbare grootte.

De Evenwichten (*Halteres*) aan de zyden, daar de borst en maag vereenigen, waren met een schubbetje gedekt.

De Staart stak niet buiten het lyf; hebbende noch spits, noch iets anders dat scherp was, even als ook in den mond geen de minste angel vernoomen werd; waar om ik my niet genoeg verwonderen kon, hoe het geschiedde, dat zoo ongewapende vyanden de Rendieren zoo veel schriks aanjaagen en op de vlugt dryven konden. Op 't toedrukken van de maag kwam de staart na buiten, even als in onze gemeene vliegen. Deeze staart heeft vier ronde buizen of kokers, (even als een Verrekijker die men in kan schuiven,) welke, de eene in de andere liggende, door de Vlieg zelve ingetrokken en uitgestrekt kunnen worden, doch zy had geen het minste werktuig om een wond te maaken.

Naa verloop van een week of twee, als ik gezien had dat de ruggen der herten digt met horzel-builen bezet waren, bemerkte ik dat deeze bulten allen in het midden open waren, met een rond gat na bo-

ven, het welk zoo groot was, dat 'er gemaklyk een ganze-pen zou hebben kunnen ingestookten worden, als 'er van binnen niet iets in den weg geweest ware. Eenige van die gaten waren tweemaal zoo groot. Ik vernam, op den bodem van dit gemelde gat, een zwart, gespannen en uitgezet vlies, en om die reden neep ik met myn vinger deezen horfel-buil taamlyk sterk: maar het Rendier kon het geenszins verdraagen; egter, terwyl het door de omstanderen vast gehouden wierd, neep ik dien buil nog harder toe, tot dat daaruit eindelyk voor den dag kwam een

POPJE, van gedaante als een ey, van grootte als een eikel, wit, doch zwart aan de stompe spits, waar mede het door het gat den weg geopend had. Het geheele lighaam was vol kringen, die als gekruld en gedraaid waren. Ten eersten sloot ik dit Popje, tusschen wat haar van 't Rendier gewikkeld, in een doosje, om te zien of het misschien een' andere gedaante zou aanneemen; maar een te ontydige misgeboorte zynde, en van myn drukken een neep gekreegen hebbende, stierf het kort daar naa.

Naa verloop van eenige dagen eenen anderen horfel-buil in een ander Rendier zullende openen, neep ik, aan den kant van het bovengemelde gat, het popje zoo behendig daar uit, dat het onverzeerd en ongeschonden in myne hand kwam. Waar naa uit den gewonden buil veel bloeds, en eindelyk allen dag zeker wey, als etter uit een zweer, liep. Dit zelfde gebeurde ook aan het andere beest, waar

van

van zoo even gesproken is. Het popje floot ik wederom tuffen eenig herten-haair in een doos die ik altyd by my droeg. Na verloop van twee dagen het doosje openende zag ik de vlieg reeds uitgebroed, waar uit ik gereedelyk vernam dat zy juist van de zelfde foort was als die hier boven is beschreeven.

Wyders, terwyl wy al voort reisden, zag ik dagelyks in een Rendier, welk door den tolk voor my henen werd geleid, dat de straks gemelde vlieg, ons geheele drie of vier uren vergezellende, geduurig boven of kort achter den rug van 't beest vloog. Haar staart was altyd regt uitgestrekt en aan deszelfs uiteinde droeg zy een wit Eytje van grootte als een mostaart-korl. Wonderlyk vermaakte het my den gantsen dag, deeze vlieg als myne onafgescheide medgezellin te zien, dikwils eerder vermoeid dan ik zelf, inzonderheid als de lugt koud was. Zy had voor haar Eytje zoo veel zorg en opletendheid, dat zy het geenzins van zig op het Rendier durfde werpen, dan wanneer het still stond. Dikmaals droeg zy het schuins, haaren staart een weinig krom geboogen hebbende. Zy was zoo hardnekkig in het Rendier by te blyven, dat zy eindelyk ten eenemaal vermoeid op de sneeuwbergen nederviel, daar zy als dood met de hand kon opgegreepen worden: maar een weinigje daar naa, als zy maar één minuut op de sneeuw, gelyk een afgematte bye, wat nieuwen adem had geschept, nam zy terstond de vlugt op na

de digft bygeleegene groene weide, en ruste daar omtrent anderhalve minuut, voordat zy wederom toevliegende haar beminde Rendier alsvooren op de hielen volgde.

Des morgens en avonds, als de Rendieren, uitgemolken zynde, in de weiden gedreeven wierden, gaf het my eene aangenaame vertooning, de honden, de Laplandse herders, en Rendieren onder elkander te zien twisten. De Rendieren namentlyk liepen dikwils wel zes of negen maalen rondom het hutje van den Laplander, eer zy, om te gaan weiden, na dien kant gedreeven konden worden, werwaarts de herder koers zette. Het Rendier wilde tegen den wind op, maar de herder in tegendeel voor den wind af, met de kudde. Ondertuffen kon ik nu begrypen, dat de Reën waarfchynlyk deeze reden voor haare houding hadden, dat namentlyk, indien zy den herder onder den wind volgden, zy veelligt deeze lastige vlieg tot haar onaffcheidbaare metgezellin zouden hebben; doch, zo zy tegen den wind inliepen, zy te eerder dit diertje, als moetende dan ook met tegenwind worstelen, afmatten, en op deeze wyze van deszelfs onvermoeide liefde eenige ontheffing gevoelen zouden. De herder van den anderen kant vreesde, dat de Reën, tegen wind van hem aflopende, de weiden verliezen en den gantsen dag, gelyk meermaalen gebeurt, pierewaajende heromzwerven zouden, zonder dat iemant haar by kon blyven; hopen-
gen-

gendeel, dat, zo hy ze voor den wind af weidde, hy dan den geheelen dag langzaam en op zyn gemak met de kudde voort zou kunnen wandelen. Immers niemand der Laplanderen wist als nog, dat deeze bulten op de Rendieren van vliegen veroorzaakt wierden.

Dan hier mogt ik met diep verwonderen des Scheppers verbaazend Overleg beschouwen. Te weten,

Hoe Hy deeze tedere vliegjes tegen de ongemakken van de lugt zullende beschermen, haar een ruig bekleedfel hebbe gegeven, ten einde zy niet in deeze noordelyke en besneeuwde bergen door de felle koude omkoomen zouden.

Hoe Hy aan haare zeer tedere jongen, niet anders dan aan de vrucht in 's moeders buik, een overvloedig voedsel hebbe toebereid, den gantsen winter door, uit het warme bloed der Rendieren te haalen.

Hoe Hy aan deeze nietige diertjes op eene allergepafste wyze, boven 't geen wy zeggen kunnen, een winter-legerstee bezorgd hebbe, hen plaatsende binnen tusschen het vel, maar evenwel buiten de spieren van het lighaam, dat is, op eene laauwe plaats, daar zy noch van te groote warmte noch van te groote koude overlafte hebben.

Hoe God tot dit gebruik den rug van 't Rendier geschikt hebbe, niet de zyden of den buik, ten einde het, op den grond gaande liggen, deeze vliegjes niet kneuzen of verpletteren zoude.

Hoe de zeer wyze Schepper deeze beesten met zoo digte haairen bekleed hebbe, dat geen dier digter haairen heeft; waar door het komt, dat de haairen, in den zomer uitvallende en op dien tyd zeer lang zynde, allen op de rugge recht overeind staan en als van zelfs uit het vel los raaken. Het vliegen-Ey, op den rug der Ree gelegd, moet bygevolg tuffen door de overeind staande haairen op het vel vallen. Daar word het van langkzaamerhand uitgebroeid, boorende van tyd tot tyd het wormpje door het vel heen; en blyft daar eindelyk, tuffen het zelve en het vlees zitten.

Opmerklyk is het, dat juist op deezen tyd de hoornen der Rendieren eerst onlangks begonnen zynde uit te botten, nog ruig en aan de uiteinden zeer week zyn, zoo dat de minste aanraaking van dezelve den Hertebeesten pyn verwekt, waarom zy gevolgelyk hen niet dienen kunnen om deeze knaagende wormen weg of aan stukken te wryven.

Maar op hoe wonderbaarlyke wyze word deeze vliegjes het voedsel altoos van zelfs toegediend? Hier omtrent kan ik geene betere opheldering geeven dan uit het geval van een Dragt, of *Fontanel*. Want een wond, door de vlym van den Heelmeeſter in een arm of been van 't menslyk lighaam gefneeden, groeit ligtlyk toe, ten zy in de zelve iets ongelykſlachtigs (*heterogeneum*) worde gevonden. Waar van daan, zo gy 'er een erwet in ſteekt, de wond zoo lang zal open blyven,

ven, tot dat de erwet rotte. Zoo lang 't u by gevolg lusten zal dat de wond niet heele, hebt gy van tyd tot tyd niets anders te doen dan een verse erwet, de oude weggenoomen zynde, daar in te steeken. Juist nu heeft het zelfde hier plaats: want naadat het vliegen - cy zig door het vel in 't lighaam van het Rendier heeft gedrongen, zal de zweer, daar door verwekt, niet eerder overgaan, dan naadat dit zaad bedurven zal weezen; maar dit geschied niet; vermids 't Insekt hier door zyn voedsel bekooft.

Hoe verwonderlyk breekt deeze Vlieg uit haar enge woonstee? Zoo lang 'er namentlyk iets ongelykslachtigs van binnen het belet, loopen de spleeten van het vel niet toe. En naardien het wormpje van de vlieg geduurig aangroeit, en daar door het gezwollen vel word uitgezet, zoo kan 't niet anders zyn of de Horselbuil moet daar door ook van dag tot dag wyder gemaakt worden, en het wormpje by gevolg den vryen adem scheppen, zoo lang het in het Rendier verschoolen ligt.

Hoe wonderbaarlyk word deeze Vlieg ook in het licht gebracht? Het geschied aldus: Het wormpje van postuur in zyn schuilhok veranderende, brengt zynen staart aan 't gat van den buil, en denzelven daar tegen al op en neer, tot dat de randen van den buil langkzaamer hand zagt en wyder worden: waarna het eindelyk voor den dag kruipt, eene schuilplaats zoekt, op-

droogt, van een breekt, en in eene vlieg verandert.

Voor 't overige wordik uit dit alles in de diepste verwondering weggerukt, als ik die zeer kenlyke medeneiging en tegenzin (*sympathia & antipathia*) in opmerking neem, dewelke tuffen deeze vlieg en het Rendier word vernoomen; dat namentlyk dit laaste, als een groot en fterk beest, het welk met zyns gelyken tot den laaften adem toe kan fryden, en zig niet ontziet aan den Laplander zelven te hoornen te bieden, hier met zoo groote vreeze bevangen word voor een elendig klein vliegje, dat ter naauwer nood twee of drie weeken leeft, en dat met eenen ftoot of slag van den ftaart op ftaande voet gedood zou kunnen worden. Voorwaar deeze vlieg is met geen en angel, noch ook met tanden, waar mede zy de Ree het minfte kwaad zou kunnen doen, gewapend; en niettemin weet zy dit beest zoodanige bevreesdheid aan te jaagen, dat het uit de Laplandfe valleijen, om haar te ontvlugten, op de hemelhooge en befneeuwde bergen vlied, en 'er den gantsen dag niet van daan durft daalen in de weiden om zyne hongerige maag te stillen: maar als op de uitkyk ter zelfder plaatfe blyvende met opgefpaakte oogen en fteile ooren, met den hals overeind, de aarde wegschopt, het lyf fchud, en den ftaart onophoudlyk heen en weer flaat.

Wie heeft het Rendier geleerd dat het van
dit

dit vliegje eenig kwaad te vreezen heeft? De Vlieg in tegendeel brand zoo vuurig van liefde jegens 't dier, 't welk voor haar vlied als voor venyn; dat zy buiten hetzelfde geene verkwikking noch geneugte smaakt gedurende die weinige dagen, binnen welken de Natuur haaren bloeienden leeftyd heeft beperkt. Inderdaad om eeten noch rust denkende, bekreunt zy zig niet of 't flordig dan mooi weêr zy, mag ze maar in het gezelschap van haar geliefde Rendier blyven, het welk zy over berg en dal zoo kort op de hielen volgt, dat zy eindelyk met verlies van haar krachten genoodzaakt is in de sneeuw te zynen. Dan, alle die moeilikheden stapt zy over, alleenlyk tot dit einde, dat zy gelegenheid moog vinden om maar één Eytje op den rug van 't Hert te laten vallen; niettegenstaande zy zoo veele Eijeren in haare baarmoeder draagt, dat, by aldien alle die, waar van ééne enkele Vlieg bevrucht is, een voor een, op elk afzonderlyk beest wierden gelegd, naauwlyks een geheel Legioen van Rendieren genoegzaam zyn zou om ze te ontfangen.

[Met hoe verschillende schichten *Kupido* wond, beschryft *Ovidius* geestig. *Met.* I. 468.

*Eque sagittifera promsit duo tela pharetra
Diversorum operum; facit hoc, fugat illud amorem.
Quod facit armatum (*) est, & cuspide fulget acuta,*
Quod

(*) *Ovidius* heeft *auratum est*, gelyk *Vondel* het ook
I. DEEL. T t 4 ver.

*Quod fugat obtusum est, & habet sub arundine plumbum,
Protinus alter amat, fugit altera nomen amantis.*

Aldus vertaald door Vondel;

————— Rukt pylen, taei van schacht,
Uit zynen koker, twee van ongelyke kracht.
D'een koelt en d'ander queekt het vier in minnetonder.
De pyl, die minne wekt, is goud, en blinkt te wonder;
Die min verjaecht is stomp, en onder blaau verloot.

————— D'eer mint, en d'andere vlugt voor minne] ———

Niemant intussen verwondere zig, dat ik, over huishoudelyke zaaken een weinig uitweidende, zoo ongezien en gering een beestje, als eene Vlieg is, tot myn onderwerp heb genomen: want de groote schade, die het allen Inwoonderen van Lapland toebrengt, heeft my tot het verkiezen van deeze stoffe overgehaald.

Voor eerst namentlyk worden alle de Laplanders elken zomer genoodzaakt, in de maanden Juny, July & Augustes, hunne verblyfplaatsen na het gebergte, al is 't 'er 10 of 14 mylen van daan geleege, over te brengen; en dat om geene andere reden, dan ten einde zy het verderf hunner Rendieren, dat uit dit Insekt de duchten is, ontvlieden moogen. Anders word dit hun vee, door de geduurige aanvallen van deeze

Hor-

vertaalt is goud; maar *armatum* of gewapend kwam beter in de beschryving van den Heer *Linnaeus* te pas.

Horfelen , zoodanig verzwakt , dat het naauwlyks op de pooten staan kan blyven.

Vervolgens werken deeze Horfels ook dit uit , dat zelfs op dit Gebergte de Rendieren bezwaarlyk krachten krygen geduurende de korte tyd van den zomer , waarin zy anders moesten in staat worden. Immers zy worden of gedwongen geheele dagen boven op de besneeuwde kruinen der bergen te blyven staan ; of , zyn zy al door den herder in eene weide afgedreeven , zy kunnen daar niet in rust blyven , vermits zy geduurig zig moeten bezig houden met de gemelde vliegen onophoudelyk van zig af te keeren. Waar van daan't dan komt , dat de Hinden niet alleen minder melk geeven dan 't behoort , maar de Reebokken ook aan 't kwynen raaken , en van tyd tot tyd hunne krachten verliezen.

Boven dien worden ook de huiden bedorven : want daar een horsel-buil gestaan heeft laat hy een scheur en lidteken naa dat nooit verdwynt ; waar door de prys der vellen niet weinig daalt.

Eindelyk doen deeze horselbuilen inderdaad wel een derde gedeelte van de Rendieren ontydig sneuvelen , inzonderheid als zy in hun tweede jaar zyn , wanneer zy daar van het meest te lyden hebben.

Uit dit alles kan men gemaklyk opmaaken , hoe grooten dienst hy aan den Laplander doen zou ; die eenig geneesmiddel tegen deeze kwaal kon uitdenken ; voor al daar de geheele huishouding van den Lapp , zyn welva-

ren en rykdom, in de veelheid van Vee bestaat; waar van daan het is, dat in Lapland iemants vermogen gemeenlyk naar de hoeveelheid zyner Rendieren word geschat.

Met eenig Dek-kleed de ruggen deezer beesten te behangen, ten minsten op dien tyd als de vlieg haare eijeren laat vallen, 't welk doorgaands in July gebeurt, zou zekerlyk van nut zyn: maar ik weet niet of dit wel voor de Laplanders, die de konst van weeven niet verstaan, te doen zou zyn; alzoo zy dikwils meer dan vyf- ja zeven-honderd stuks Rendieren hebben.

Met eene naalde de builen door te steeken, en op die wyze de poppen te dooden, zou nog beter gelukken. Ik heb dit gedaan, en bevonden, dat dus de etter uit den buil als uit een zweer loopt: maar 'tiste vreezen dat dit de krachten der Rendieren te veel verzwakken zoude.

Eenige zalf op den rug van 't beest te stryken, schynt ook vergeeffse moeite te zullen zyn, doordien op den zelfden tyd van 't jaar de haaren uitvallen.

Onze beroemde *Linder* zegt in een verhandeling *over de spaanse pokken*. p. 2, Dat een geleerd man van naam hem verhaalt heeft, dat de Rendieren alle jaar de pokken krygen. Doch uit het voorverhaalde blykt dat de Lidtekens in de huiden, van de vliegen, en niet van de pokken, herkomstig zyn.

De wydvermaarde Heer *Reaumur* gift, dat de hofselen der koeijen door middel van een scherpen

pen punt haare eijeren binnen het vel der runderen steeken; maar dit heb ik in de Rendieren niet waargenoomen; want behalven dat in den staart geen de minste angel te vinden is, zoo worden daar en boven de jonge Reëwelpen het eerste naajaar nooit van horselbulten gekweld; waar van de reden is, dat zy pas in het voorjaar geworpen zynde glad haar hebben, dat schuin over den rug nederhangt, waarom de vlieg-eijeren hen in de maand July nog niet kunnen aankleeven; maar zy krygen 'er, als den volgenden zomer hunne haairen uitvallen, zoo veel te meerder, en sterven den naastvolgenden winter te schieliker.

Daar word by sommigen getwyfeld, of deeze Horselbuilen wel aan het Rundvee schadelyk zyn; maar die twyfeling zullen de Laplanders zeer gemaklyk oplossen, als die meermaalen door dit euvel het derde gedeelte van hunne beesten verliezen.

Zeer zelden worden de wilde Rendieren in Lapland en de Dalise Alpen met deeze builen gekweld: het welk buiten twyfel van deeze oorzaak afhangt, dat zy in den zomer vryelyk naar hun eigen goedynden in de landen en op de bergen herom zwerven.

De Horsel, die in den rug der runderen groeit, is van eene zeer onderscheidene soort met de Horsel der Rendieren, schoon ze beiden volstrekt van een zelfde geslacht zyn.

1. De Horsel van 't Rendier is ruighaairiger en tweemaal zoo groot.

2. De Vlerken van de Horsel der Rendieren

I. DEEL.

zyn

zyn geheel ongeflekt, terwyl elke vleugel van de Runder-horsel met een zwarte baar en drie donkerbruine stippen is getekend.

3. De pooten van de Reën-horsel zyn zwart, maar van de Runder-horsel zyn ze bleekverwig.

4. Het wol op den buik van de Rendier-horsel is ros, en by den aars geel; in de Runder-horsel is de roffe buik van onderen op elken band en den rand zwart.

5. Alwaarom de benaamingen van de eene en de andere onderscheiden moeten worden:

De HORSEL met een geele borst, zwarte riem, zwarte baar op de vlerken, bleekverwige pooten. *Faun. Suec.* 1024.

Twee-vleugelde Vlieg, Horsel genaamd, met vliesagtige vlerken die digt met zwarte stippen als bespat zyn. *Raj. Insect.* 471.

Vomils. *Derb. Physico-theol.* 1. 8. c. 6. n. 11.

Worm in de Koemest. *Frisch. germ.* 5. p. 21. t. 7.

Horsel. *Reaum. gall.* t. 36. 37. 38.

Deeze huisvest op de Runderen.

De HORSEL met een geele borst, zwarte riem, ongeflekte vleugelen, zwarte pooten. *Faun. Suec.* 1025.

Laplandse Horsel der Rendieren met een rossen buik. *Fl. Lapp.* 360. n. 517. *Act. Ups.* 1736. p. 31. n. 23. *Act. Stockholm.* 1739. p. 121. & 1740. t. 3. f. 5. 6. **27 JU 50**

Deeze huisvest op de Rendieren.

N.

BLAD.

Linne

, Carl von. 1757. "De Horsel der Rendieren." *Uitgezogte Verhandelingen uit de Nieuwste Werken von de Societeiten der Wetenschappen in Europa* 1, 641–660.

View This Item Online: <https://www.biodiversitylibrary.org/item/54829>

Permalink: <https://www.biodiversitylibrary.org/partpdf/218277>

Holding Institution

Natural History Museum Library, London

Sponsored by

Natural History Museum Library, London

Copyright & Reuse

Copyright Status: Public domain. The BHL considers that this work is no longer under copyright protection.

License: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/>

Rights: <https://www.biodiversitylibrary.org/permissions/>

This document was created from content at the **Biodiversity Heritage Library**, the world's largest open access digital library for biodiversity literature and archives. Visit BHL at <https://www.biodiversitylibrary.org>.